

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата економічних наук,

старшого наукового співробітника,

ІВАШКІВ Ірини Миколаївни

на дисертаційну роботу **СЕВРЮКОВОЇ Єлизавети Олександрівни**

на тему **«Забезпечення ефективності використання**

людського капіталу сільськогосподарських підприємств»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

за спеціальністю 051 «Економіка»

Актуальність теми дослідження та її зв'язок із науковими програмами.

Людина, її знання, вміння є центральним елементом економічної системи. Саме тому, переважна більшість економічних напрямів особливу увагу приділяє фактору використання людського капіталу в проблемах економічного зростання.

Саме від ефективності інституціонального середовища, яке забезпечує використання людських ресурсів у державі, багато в чому буде залежати й ефективність всієї економічної системи. Одна з головних проблем України полягає в тому, що за роки незалежності не вдалось створити систему, яка б давала можливість ефективно використовувати людський капітал з метою економічного піднесення. Особливо це стосується сільського господарства, де дана проблема призвела до міграції населення до великих міст і за кордон.

Це створює проблеми стратегічного характеру для всієї держави. Саме тому, особливого значення набуває обґрунтування і пошук ефективних механізмів використання людського капіталу у сільськогосподарських підприємствах. У контексті викладеного вище, актуальність теми дисертаційної роботи Севрюкової Є. О. є безперечною.

Дисертацію виконано відповідно до науково-дослідної тематики Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, а саме: госпдоговірної науково-дослідної роботи університету за темою «Оптимізація комунікаційних процесів для покращення надання інформаційних та організаційно-комерційних послуг» (державний реєстраційний номер 0124U003631) та госпдоговірної науково-дослідної роботи університету за темою «Оцінка соціально-економічної ефективності діяльності сільськогосподарського підприємства в умовах циркулярної економіки» (державний реєстраційний номер 0124U003965).

Наукова новизна одержаних результатів.

Отримані дисертантом наукові результати характеризуються новизною, що полягає у розвитку теоретичних і науково-методичних засад забезпечення ефективності використання людського капіталу сільськогосподарських підприємств.

До найбільш вагомих результатів дослідження слід віднести такі:

- систематизовано чинники формування людського капіталу на сільських територіях. Це дає можливість більш точно оцінити взаємодію різних факторів, визначити їх пріоритетність для розвитку людського капіталу в сільській місцевості та запропонувати ефективні стратегії для подолання обмежень і використання позитивних впливів;
- організаційно-методичне забезпечення системи підвищення мотивації персоналу сільськогосподарських підприємств, яке поєднує прозору систему винагород, розширення напрямів зайнятості для зменшення сезонних коливань, соціальну підтримку працівників та систему моніторингу;
- оцінювання впливу гендерного чинника на ефективність використання людського капіталу сільськогосподарських підприємств, унікальність якого полягає у врахуванні взаємозв'язку між рівнем середньої заробітної плати, показниками руху працівників, ефективністю виробництва та рівнем соціального захисту чоловіків і жінок;

- уточнення змісту понять «людський капітал сільськогосподарського підприємства», «соціальний капітал» і «трудовий потенціал», а також визначення їхнього взаємозв'язку;

- концептуальний підхід до оцінювання загроз людському капіталу, що базується на поєднанні макроекономічних (динаміка ВВП, аграрне виробництво, доходи домогосподарств) та демографічних показників (скорочення чисельності населення, підвищення смертності серед чоловіків), що дозволяє розробляти заходи для покращення умов життя та праці на сільських територіях, орієнтуючись на довгостроковий розвиток людського капіталу.

Достовірність та обґрунтованість наукових результатів.

Достовірність та обґрунтованість викладених у дисертації Севрюкової Є. О. наукових положень, висновків та рекомендацій базується на використанні широкого кола інформаційних та наукових джерел, праць провідних вітчизняних та закордонних вчених з питань людського капіталу сільськогосподарських підприємств, а також результатах власних досліджень автора, проведених на матеріалах Державної служби статистики України та звітності підприємств Харківської області за формами: 50-сг «Звіт про основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств», 29-сг «Звіт про площі та валові збори сільськогосподарських культур, плодів, ягід і винограду», 21-сг «Звіт про реалізацію продукції сільського господарства».

Обґрунтованість основних висновків та рекомендацій дисертанта забезпечено вдалим використанням наступних методів наукового пізнання: абстрактно-логічного (при визначенні сутності категорій та узагальнення результатів аналізу), групування (у процесі обробки первинних даних домогосподарств та підприємств), порівняння (при аналізі рядів динаміки та результатів групування), графічного (при відображенні динамічних рядів та залежностей), кореляційно-регресійного (при оцінці виявлених залежностей по даним сільськогосподарських підприємств), t-методу множинного порівняння

розбіжностей середніх величин (при оцінці надійності розбіжностей між різними групами).

Достовірність висновків та рекомендацій отриманих здобувачем підтверджена їх апробацією на сімнадцяти міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях у 2021-2024 рр.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження.

Результати дисертаційного дослідження є внеском автора у теорію аграрної економіки, який полягає у вирішенні важливої для національної економіки наукової проблеми – обґрунтування теоретичних і практичних рекомендацій щодо забезпечення ефективності використання людського капіталу сільськогосподарських підприємств.

Підтвердженням прикладної значимості рекомендацій дисертанта є впровадження основних результатів досліджень у практику діяльності вітчизняних підприємств та органів державної влади: ПСП «Пісківське» – рекомендації стосовно впливу галузі тваринництва і структури посівних площ на рівень витрат на оплату праці та формування зайнятості (довідка № 356 від 02.12.2024 р.), ФГ «ЗМІЇВСЬКЕ» – рекомендації стосовно залежності між рівнем основної та додаткової заробітної плати в сільськогосподарських підприємствах та пропозиції стосовно оцінки залежності між ефективністю виробництва та рівнем оплати праці в умовах воєнного стану (довідка № 184 від 07.11.2024 р.), ТОВ «Смартекспорт» – установлені залежності між величиною оплати праці чоловіків та жінок у сільськогосподарських підприємствах використовуються при плануванні та розробці стратегії мотивації персоналу та проведення гендерної політики (довідка № 47 від 27.12.2024 р.), Чернігівська обласна державна адміністрація – дослідження рівня розвитку людського капіталу, рівня доходу та структури витрат у сільській місцевості порівняно з великими та малими містами при розробці регіональних програм соціальної підтримки розвитку сільських територій (довідка № 04.01-05/1929 від 06.12.2024 р.).

Розробки здобувача впроваджено у навчальний процес Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця для підготовки здобувачів за спеціальністю 051 «Економіка» при викладанні навчальної дисципліни «Економіка підприємства» (довідка № 24/86-08-90 від 09.12.2024 р.).

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях.

За темою дисертаційного дослідження Севрюковою Є. О. опубліковано 22 наукових праці загальним обсягом 8,86 ум.-друк. арк. (особисто автору належить 5,26 ум.-друк. арк.). Серед наукових праць здобувача: 1 стаття у вітчизняному виданні, що реферується у Service Scopus, 4 статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, 17 публікацій за матеріалами конференцій.

Обсяг друкованих робіт, їх зміст та кількість відповідають вимогам щодо публікації основного змісту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії. Наукові праці Севрюкової Є. О. повною мірою відображають основні наукові результати, викладені у дисертаційній роботі.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Позитивно оцінюючи рівень наукового та прикладного значення результатів, викладених у дисертації Севрюкової Є. О., слід звернути увагу на окремі дискусійні положення та зауваження, що потребують додаткового обговорення під час захисту дисертації:

1. На рисунку 1.1. (с. 41) автор наводить схему етапів формування людського капіталу в бізнесі. Вважаємо, що необхідно було більш детально охарактеризувати ситуацію відносно того, як дані етапи формуються саме на прикладі вітчизняних практик.

2. На рисунку 1.4. (с. 51) наводиться бібліометрична карта наукових публікацій, присвячених проблемі людського капіталу в економічних дослідженнях за ключовими словами. Вважаємо доречним, як би автор зробив подібний аналіз за іншими критеріями (автори, літературні джерела).

3. На рисунку 1.9. (с. 76) пропонується система державних заходів, спрямованих на збереження людського капіталу на сільських територіях. В Україні протягом останніх 10-15 років приймалися і діяли різні програми по підтримці села. У даному контексті вважаємо, було б дуже цікавим здійснити стислий огляд з точки зору ефективності у збереженні людського капіталу.

4. На сторінці 128 наводиться динаміка індексу людського розвитку в Україні за 1990-2022 рр. Вважаємо, було б доречним здійснити прогнозування можливих сценаріїв розвитку подій відносно даного показника на період до 2030 р.

5. На сторінці 172 робиться висновок, що зростання питомої ваги галузі тваринництва дає можливість знизити співвідношення коефіцієнту товарної продукції/заробітної плати. Однак постає питання чи не призведе це падіння рівня ефективності виробництва?

В цілому, висловлені зауваження суттєво не впливають на загальну оцінку значущості та наукової новизни результатів, викладених у дисертації Севрюкової Є. О.

Загальний висновок

Дисертаційна робота СЕВРЮКОВОЇ Єлизавети Олександрівни на тему «Забезпечення ефективності використання людського капіталу сільськогосподарських підприємств» є самостійною, завершеною науковою працею. Дисертація містить авторські розробки, що відрізняються науковою новизною, теоретичним та практичним значенням. Результати дослідження є науково обґрунтованими та дозволяють зробити висновок про оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Рівень виконання поставленого наукового завдання в цілому відповідає вимогам, що висуваються до кваліфікаційної наукової роботи, яка виконана здобувачем ступеня доктора філософії.

Анотація та список праць здобувача розкривають основні положення та висновки дисертації. Фактів порушення академічної доброчесності в роботі не

виявлено. Структура та зміст дисертації повною мірою розкривають тему дослідження та відповідають спеціальності 051 «Економіка».

Дисертаційна робота «Забезпечення ефективності використання людського капіталу сільськогосподарських підприємств» відповідає вимогам Постанови КМУ від 12.01.2022 р. №44 «Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами та доповненнями), а її автор, СЕВРЮКОВА Єлизавета Олександрівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент:

старший науковий співробітник відділу
науково-консультаційного та інформаційного
забезпечення економіки та маркетингу

Прикарпатської державної
сільськогосподарської дослідної станції

Інституту сільського господарства

Карпатського регіону НААН

кандидат економічних наук,

старший науковий співробітник

Ірина ІВАШКІВ

Підпис старшого наукового співробітника Івашків І. М. засвідчую:

Вчений секретар Прикарпатської державної
сільськогосподарської дослідної станції

Інституту сільського господарства

Карпатського регіону НААН

Надія ЛИС